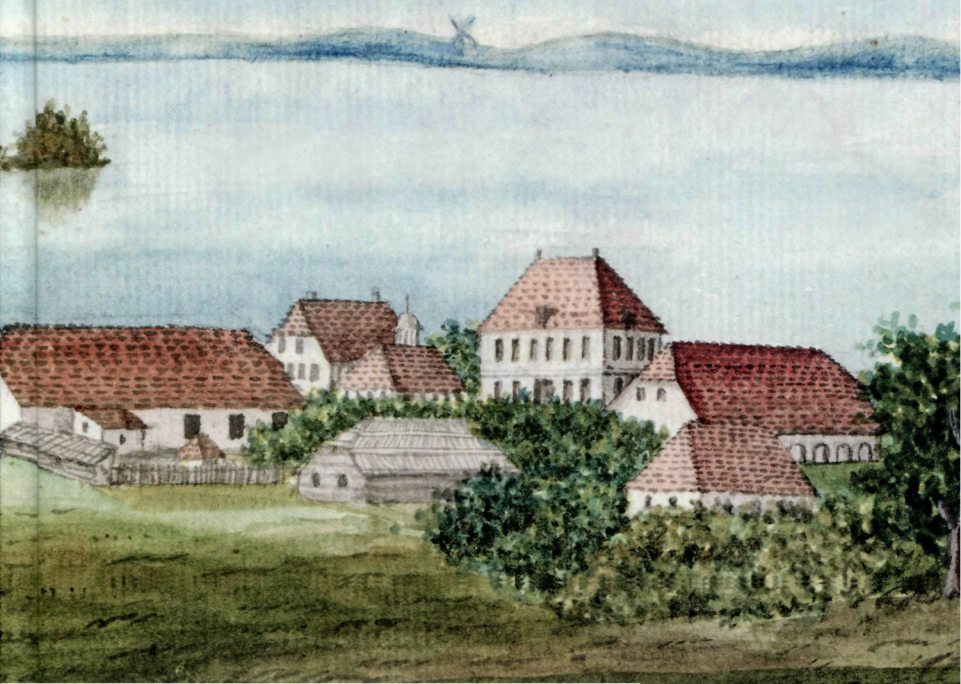

LETONIKAS BIBLIOTĒKA

**KULTŪRVĒSTURES
AVOTI
UN ALŪKSNES
NOVADS**

LETONIKAS BIBLIOTĒKA

Alūksnes novada pašvaldība
Latvijas Zinātņu akadēmija
Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija

KULTŪRVĒSTURES
AVOTI UN ALŪKSNES
NOVADS

Rīga 2013
Apgāds „Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis”

Harkovas ievērojamais arhitekts Jūlijs Caune (1862–1930)

Venta Kocere

Jūlijs Caune ieņem vienu no nozīmīgākajām vietām Ukrainas izcilāko arhitektu vidū. Viņš ir spilgts Harkovas arhitektūras skolas pārstāvis 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā. Tajā laikā Harkovā bija izveidojušies arhitektu sabiedrība ar tādiem meistariem kā akadēmiķis Aleksejs Beketovs (1862–1941), arhitekti Aleksandrs Veļičko (1864–1922), Sergejs Zagoskins (1836–1904) un viņa jaunākais brālis Ilidors Zagoskins (1851–1919), Boriss Korņejenko (1871–1916), Vladimirs Hrustaļevs (1857–1919) u.c. Viņu plānotās ēkas ir spilgtas tā laika populāro arhitektūras stilu liecinieces, tās kļuvušas par Harkovas rotu eklektismā, jūgendstilā, racionālismā. Daudzas no šīm būvēm projektējis arhitekts Jūlijs Caune [35].

Harkova attīstījās kā spēcīgs tirdzniecības, rūpniecības, zinātnes, kultūras un administratīvais centrs. Izvērsās aktīva ražošanas, sabiedrisko un dzīvojamo ēku celtniecība. Darbam bija nepieciešami augsti kvalificēti speciālisti – arhitekti un inženieri, kuri no dažādām Krievijas impērijas vietām atbrauca dzīvot un strādāt uz Harkovu. Tāds liktenis bija arī jaunajam māksliniekam – arhitektam Jūlijam Caunem, kurš jau bija guvis pieredzi, projektējot vairākas būves. Tieši Harkovā varēja uzplaukt un īstenoties viņa talants un daiļrade. Harkova kļuva par Jūlija Caunes otro dzimteni.

Interesējoties par latviešu likteņiem Harkovā, nejauši uzdūros Jūlija Caunes vārdam un biju pārsteigta, ka slavenā arhitekta biogrāfija nav pētīta. Ne Harkovā, ne Latvijā nav neviena izdevuma, pat raksta, kas būtu veltīts šī arhitekta biogrāfijai un daiļradei. Vienīgi dažas nepilnīgas rindiņas I. Veignera izdevumā „Latvieši Austrumzemēs” [20]: „Caune Jūlijs – gleznotājs; latv. izcelsme; cik zināms, studējot PMA (1882–1891), ieguvis 3. pakāpes mākslinieka grādu; darbojies ārpus Latvijas; konkrētākas ziņas nav iegūtas.”

Tādēļ ļoti vēlējos noskaidrot kaut ko vairāk par šo cilvēku.

Kad vērsos Harkovas apgabala Valsts arhīvā (HAVA), man paveicās, jo tur bija dokumenti ar ziņām par J. Caunes dzīvi un daiļradi. Materiāli atradās

Jūlijs Caune 1912. gadā

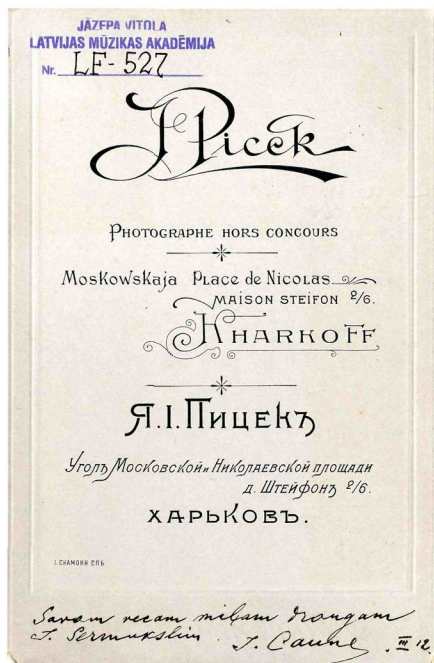

Foto otrā puse: arhitekta pašrocīgi rakstīts veltījums un paraksts

arhīva fondos „Harkovas Tehnoloģiskais institūts” (770. f.), „Harkovas Politehniskais institūts” (1682. f.), „Harkovas pilsētas pārvalde” (45. f.), „Harkovas guberņas pārvalde” (4. f.), „Harkovas Mākslas tehnikums” (1685. f.).

Harkovas apgabala Valsts arhīvā glabājas arī J. Caunes personīgie dokumenti: Imperatora Aleksandra III Harkovas Tehnoloģiskā institūta (HTI) pasniedzēja no 1901. līdz 1918. g. un viņa kā Harkovas Mākslas tehnikuma darbinieka personīgā lieta no 1925. līdz 1926. g.

Šajos dokumentos atradu svarīgas ziņas.

Jūlijs Caune dzimis 1862. g. 4. martā Gaujienā (tā laika krievu un vācu valodā rakstītajos dokumentos – Adzelē). Pirmo izglītību ieguvis, mācoties mājās, bet vēlāk – Pēterburgā, Galvenajā vācu Pētera–Pāvila skolā (*Petri–Schule*). Augstāko izglītību ieguvis Krievijas Mākslas akadēmijas Arhitektūras nodaļā, kuru absolvējis 1889. g. 4. novembrī ar sudraba medaļu kā arhitekts.

Mācību periodā Mākslas akadēmijā nākamais speciālists strādājis par palīgu pie vairākiem Pēterburgas arhitektiem – 1887. g. ceļot I Krievijas apdrošināšanas sabiedrības ēku, ūdens turbīnas Narvas ūdenskritumā Krenholmā, netālu no Narvas u.c.

Pēc Mākslas akadēmijas beigšanas sākusies J. Caunes patstāvīgā arhitekta darbība. No 1890. līdz 1892. g. viņš nodarbojās ar Amatniecības skolas, slimnīcas, mežsarga mājas celtniecību Podoļskas guberņā kņazienes

M. Ščerbatovas īpašumos, kā arī ar pils un luterāņu baznīcas pārbūvi Ņemirovā u.c. 1892. g. 1. jūlijā J. Caune sāka strādāt par ārštata arhitektu uz Lozovas–Sevastopoles dzelzceļa. 1895. g. 1. jūlijā pēc šā dzelzceļa apvienošanas ar Kurskas–Harkovas–Azovas dzelzceļu viņš tika norīkots par ceļu dienesta 3. iecirkņa priekšnieka palīgu.

No 1892. līdz 1895. g. J. Caune strādāja Sevastopolē par arhitektu Lozovas–Sevastopoles dzelzceļa pārvaldē, būvēja Lozovas dzelzceļa staciju, nodarbojās ar kapelas celtniecību Simferopoles stacijā, kā arī veica Georga klostera katedrāles projektēšanu sakarā ar kristietības ieviešanas tūkstošgadi [10, 6–7].

Tālākā viņa dzīve un profesionālā darbība saistīta ar Harkovu. No 1895. līdz 1901. g. J. Caune strādāja par arhitektu apvienotajā Kurskas–Harkovas–Sevastopoles dzelzceļa pārvaldē, nodarbojās ar Harkovas Centrālās dzelzceļa stacijas, elektrostacijas, ambulatorās slimnīcas u.c. svarīgu objektu projektēšanu un celtniecību.

Pēc Harkovas dzelzceļa stacijas uzcelšanas 1901. g. vairāk nekā 20 gadu (1901–1923) J. Caune bija pasniedzējs un profesora p. i. Harkovas Tehnoloģiskajā institūtā (1907–1920), kur Inženierceltniecības fakultātē lasīja lekcijas par celtniecības mākslu un arhitektūras formām, vadīja nodarbības arhitektoniskajā projektēšanā un zīmēšanā.

No 1916. līdz 1920. g. J. Caune pasniedza arī Sieviešu politehniskajā institūtā (no tā dibināšanas līdz apvienošanai ar Harkovas Tehnoloģisko institūtu), bet 1920.–1922. g. strādāja par arhitektoniskās rasēšanas un zīmēša-

Harkovas Latviešu biedrība 1902. gadā. J. Caune pirmajā rindā trešais no labās puses

nas pasniedzēju Harkovas Tehnoloģiskā institūta Politehniskajā vakara nodaļā.

Daudzus gadus J. Caune bija vairāku Harkovas sabiedrisko organizāciju: Krievu tehniskās biedrības Harkovas nodaļas, Harkovas Mākslinieku biedrības, Mākslas nama u.c. biedrs. Laikā, kad J. Caune strādāja HTI, viņš piedalījās arhitektu kongresos Pēterburgā (1908, 1911) un Maskavā (1914).

1905. g. viņu komandēja uz Vāciju un Beļģiju, lai iepazītos ar moderno arhitektūru un celtniecību šajās valstīs [10, 9–11].

Harkovas Politehniskā institūta arhīvā 1901.–1918. g. lietā glabājas formulārais saraksts (bez datuma) par HTI valsts padomnieku J. Cauni, kurā norādīts, ka viņš ir luterānis, no zemnieku ģimenes, apbalvots ar III pakāpes Sv. Staņislava, Lauvas un III pakāpes Saules ordeni, precējies ar Jevdokiju Tihomolovu. Viņam ir divi bērni – meita Elizabete, dzimusi 1893. g. 14. februārī, un dēls Dmitrijs, dzimis 1901. g. 5. jūnijā. Sieva un bērni ir pareizticīgie un dzīvo kopā ar viņu [9].

Kā redzams no Harkovas Mākslas tehnikuma fonda arhīva, 1925. g. J. Caunes apgādībā bija sieva un meita, ziņu par dēlu nav [10]. Šajā pat fondā J. Caunes 1925.–1926. g. personiskajā lietā ir viņa autobiogrāfija „Curriculum vitae” (bez datuma), kurā J. Caune apraksta savu ilggadīgo darbību.

Ņemot vērā sarežģīto sabiedriski politisko dzīvi, kuras laikā tika rakstīta autobiogrāfija (20. gs. 20. gadu vidus), viņš nav minējis vairākus savus ievērojamus darbus, piem., sadarbībā ar A. Beketovu, V. Hrustaļevu projektēto Harkovas Tiesu namu (1899–1902): „Kas saistās ar manu 35 gadus garo ar-

Caunes projektētā Harkovas dzelzceļa stacija, 1902. gads

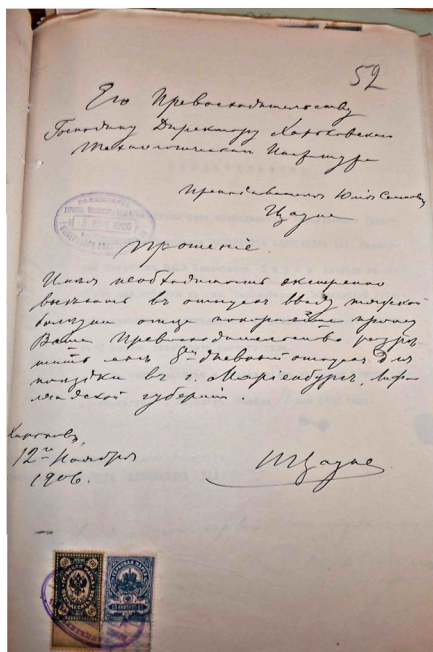
hitekūras un celtniecības pieredzi, galvenokārt Krievijā aptverot 7 guberņas (Podoļskas, Jekaterinoslavas, Taurijas, Poltavas, Veiskas, Harkovas un Harkovas pilsētā, virkni daudzveidīgu projektu un celtnu – dzelzceļi, lielas rūpnīcas, sabiedriskās iestādes, kopumā vairāk nekā 100 projektu un celtnu, t.sk. Harkovā – Mazā teātra ēka, Katrīnas teātra ēka, „Dienvidu novada” (Южного края) baznīca, sinagoga, 2 dziedniecības iestādes, 5 tirdzniecības nami, 2 viesnīcas un restorāni, koncertzāles, 35 divstāvu un daudzstāvu dzīvojamās ēkas, bankas un kredītiestādes u.c.” [10, 6–7].

Tāpat J. Caune norāda, ka darbojies kā loceklis gan valsts, gan sabiedriskās celtniecības komisijās. Bijis Harkovas pilsētas pārvaldes komisijā. Viņš darbojās arī kā eksperts, risinot dažādus celtniecības jautājumus tiesā u.c. [10, 7].

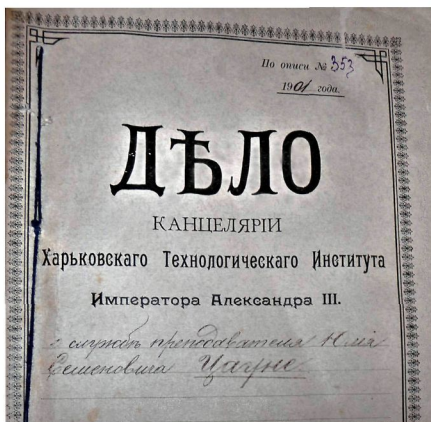
Šajā arhīva lietā glabājas personīgā kartīte, kuru J. Caune aizpildījis 1925. g. 18. aprīlī. Ailē „tautība” viņš raksta „latvietis”, bet ailē „kādas partijas biedrs” – „bezpartejisks”. Turpat arhitekts uzskaita savus zinātniskos darbus. „Sastādīju un publicēju materiālus un mācību līdzekļus: 1) arhitektoniskajā rasēšanā un projektēšanā (1902–1907); 2) mācību kursā „arhitektūras formas” (1908). Sagatavoju virkni arhitektūras projektu, daļa no kuriem publicēta žurnālos „Zodčij” (Зодчий), daļa izstādīta arhitektūras izstādēs.”

Kā redzams arhīvu dokumentos, dzīves noslēgumā J. Caune ir smagi un ilgstoši slimojis un cietis materiālas grūtības. Saglabājusies J. Caunes sievas

Jevdokijas Caunes vēstule Mākslas tehnikuma direktoram 1926. g. 13. novembrī ar lūgumu: „Sakarā ar J. Caunes ilgstošo slimību un darbaspēju zaudēšanu, ņemot vērā ne tikai zinātniski pedagoģisko darbību, bet arī 35 gadus garo celtniecības darbu,

J. Caunes iesniegums 1906. gadā

Personīgā lieta

kas saistīts ar ievērojamu celtnu radišanu ne tikai Harkovā, bet visā Ukrainā, lūdzu Jūs viņam piešķirt pilnu akadēmisko pensiju esošās pensijas 75 rubļu apmērā, kas ir nepietiekoša mūsdienu dārdzības apstākļos un nepieciešama pastāvīgai ārstēšanai un slimnieka kopšanai” [10, 7]. Diemžēl arhīvu dokumentos pagaidām neizdevās atrast, vai viņas lūgums tika apmierināts. Arī J. Caunes miršanas datums pagaidām nav atrasts. Grāmatā „Harkova no cietskā līdz galvaspilsētai” [32] uzrādīts 1930. g.

Bez minētajiem biogrāfiska rakstura dokumentiem Harkovas apgabala Valsts arhīva fondos („Harkovas pilsētas pārvalde”, F-45) un („Harkovas guberņas pārvalde”, F-4) ir arī daudz dokumentu par J. Caunes dzīvojamo un sabiedrisko ēku celšanu Harkovā. Dažās arhīva lietās ir lūgums par celtniecības atļauju, ko ēku īpašnieku vārdā rakstījis pats arhitekts.

Dažas interesantākās lietas:

1. Par divstāvu mūra ēkas būvi Maksimiliana ielā 9 (tagad Obminkas iela), kura pieder kolēģijas padomnieka sievai Rozai Mežlaukai (1897). Ir projekts [5].

Vēlāk J. Caunes personiskajā lietā šī adrese uzrādīta kā viņa dzīvesvieta [9, 3].

2. Par vienstāva mūra ēkas būvi Maksimiliana ielā 7 pagalma vietā, kas pieder tiesas piesēdētājam Ivanam Penskim (1898). Ir projekts [7].
3. Par mūra ēkas būvi sabiedrības pulcēšanai (Mazais teātris), kas pieder kolēģijas asesoram Andrejam Ļvovam Harkovas krastmalā (1902) [4].

Harkovas Tehnoloģiskā institūta pasniedzēji, 1921. gads

4. Par četrstāvu mūra ēkas būvi Deviņje ielā (tagad Demčenko) pagalma vietā, kas pieder Harkovas universitātes privātdocentam Andrejam Potebņam (1903), ir projekts [8].

5. Par trīsstāvu mūra ēkas būvniecību Čerņiņevska ielā 60 (1913) [8].

Iepazinusies ar šiem dokumentiem, devos uz Harkovas Nacionālo tehnisko universitāti „Harkovas politehnisko institūtu”, kur daudzus gadus bija strādājis J. Caune. Imperatora Aleksandra III Harkovas Tehnoloģiskais institūts (HTI), kuru tā dēvēja, kad tur strādāja J. Caune, dibināts 1885. g. un bija otrais tehnoloģiskais institūts Krievijas impērijā (pēc Sanktpēterburgas), pirmā tehniskā augstskola Krievijas impērijas ukraiņu guberņā un otrā Krievijā [33; 34].

Universitātes zinātniski tehniskajā bibliotēkā glabājas interesantas liecības par J. Caunes darbību. „HTI Vēstis” laikā no 1905. līdz 1915. g. J. Caune minēts kā zīmēšanas, arhitektoniskās rasēšanas un projektēšanas pasniedzējs, minēta arī viņa celtniecības un projektēšanas privātprakse un sabiedriskie pienākumi [21–30]. Staigājot pa Harkovas ielām, var priecāties par 19. gs. beigu un 20. gs. sākuma arhitektūras ansambļiem un ar pateicību atcerēties J. Cauni.

Laikā, kad Harkovā strādāja J. Caune, pilsētas arhitektūrā parādījās brīvā plānošana, izmantojot dzelzsbetona karkasu. Aktīvi tika ieviesti jauni materiāli – stikls, metāls, keramika, bet interjerā – finieris, kokgriezumi, neapstrādāts akmens. Šajā laikā savu popularitāti zaudēja klasicisma formas, modē nāca

J. Caunes projektētā dzīvojamā ēka Harkovā, Sumu ielā 44

retrospektīvie stili, arhitektūras elementu kombinācijas. Dažkārt vienai ēkai izmantoja divus līdz trīs stilus – neogotiku, neorenesansi, neoklasicismu, nacionālo stilu variantus, jūgendstilu lika pretim eklektikai – vienotībai, organiskai formu brīvībai.

Harkova vairāk nekā citas Ukrainas tā laika pilsētas bija ideoloģiski cieši saistīta ar Krievijas impērijas ziemeļu galvaspilsētu Pēterburgu. No turienes pārņēma pilsēt būvniecības un arhitektūras uzskatus un principus. Daudzas ievērojamas celtnes Harkovā bija projektējuši Pēterburgas arhitekti. J. Caunes darbu vidū ir dzīvojamā ēka Sumu ielā 44, kura celta pēc tirgotāja Aladina pasūtījuma eklektikas stilā, ietverot arī klasicisma un modernisma iezīmes. J. Caunes izmantotais dekors pasvītro ēkas prestižu. Divi augšējie stāvi plastiski bagātināti ar kolonnām. Sānu rizalītus grezno balkoni, četras skulptūras antīkā stilā, bet virs rizalīta – dekoratīvas vāzes. Pirmajā stāvā bija izvietots veikals, kurš tajā laikā bija viens no respektablākajiem pilsētā. Saimnieks dzīvoja otrajā stāvā. Uz lidzenā jumta – terases un izeja, kas bija noformēta kā uzbūve – belvedēra, iekārtots solārijs un ierīkota kafejnīca.

Pēc revolūcijas, no 1920. līdz 1925. g., ēkā tika izvietota Ukrainas KP CK, vēlāk Iekšējās tirdzniecības Tautas komisariāts un Ukrainas ārējās tirdzniecības iestādes, populārs gastronomijas veikals.

Modernisma stilā uzceltas arī dzīvojamās ēkas Puškina ielā 53 (1911), Demčenko ielā 3 un 5, sinagoga Kravcova ielā 15 (1912–1914), tirdzniecības ēka Poltavas ceļā 57 (*Полтавский шлях*) (1906), privātģimnāzijas Černiševska ielā 60 (1909–1913) un Harkovas krastmalā 4 (1911), Mazais teātris (1902), kas nav saglabājies, kredītsabiedrības ēka Rozas Luksemburgas ielā 20, kura ir pārbūvēta. Viņš veica arī Harkovas Dienvidu dzelzceļa stacijas paplašināšanu un modernizāciju (1896–1901, ēka nav saglabājusies), bija līdzautors A. Beketovam un V. Hrustaļevam Tiesu nama projektēšanā Rudņeva ielā 36 (1899–1901).

Laikā, kad J. Caune dzīvoja Harkovā, tur mita daudz latviešu. Ar šo pilsētu saistīti latviešu zinātniskās valodniecības pamatlicēja Jāņa Endzelīna, komponistu brāļu Jurjānu, mikrobiologa Roberta Krimberga u.c. vārdi. Pirmā pasaules kara laikā latviešu skaits Harkovā sasniedza pat divdesmit tūkstošus.

Pirmie latvieši Harkovā parādījās 19. gs. vidū. Tādēļ 1899. g. 25. septembrī tika nodibināta Harkovas Latviešu savstarpējās palīdzības biedrība, kurā aktīvi darbojās arī J. Caune. Biedrības darbības 1899.–1900. g. pārskatos redzams, ka J. Caune ir bijis biedrības valdes loceklis, Mūzikas komisijas loceklis, darbojies latviešu korī, piecas reizes apmeklējis sēdes un divas reizes – sapulces [2].

1901. un 1902. g. darbības pārskats vēsta, ka J. Caune apmeklējis 27 sēdes un divas sapulces, bija ievēlēts par valdes priekšnieka vietnieku, izpildījis priekšnieka – Andreja Jurjāna – pienākumus, viņam Harkovā neesot, organizējis eglītes latviešu bērniem [3].

Bet tagad par to, ko izdevās noskaidrot Latvijā.

Uzzinot, ka J. Caune dzimis Gaujienā, vērsos pie Latvijā pazīstamā Alūksnes apkārtnes novadpētnieka un Gaujienas vidusskolas bijušā skolotāja Harija Grāvja, lai noskaidrotu, vai viņš kaut ko zina par Gaujienā dzīvojošiem Caunēm un arhitektu Jūliju Cauni. Grāvis nebija dzirdējis par slaveno Harkovas arhitektu un nevarēja iedomāties kādu Sīmani Cauni, kurš sūtījis mācīties savu dēlu Jūliju uz Pēterburgu. Arī H. Grāvja grāmatā, kas ir bagāts izziņu avots un kurā ir daudzpusīga informācija par Gaujienas ļaudīm un notikumiem, nekas nebija minēts par J. Cauni [1]. Taču, pateicoties vēsturnieka Uģa Niedres ieinteresētībai un palīdzībai J. Caunes radurakstu meklējumos, Latvijas Valsts vēstures arhīva (LVVA) dokumentos atradās interesanti fakti.

Alūksnes draudzes mirušo sarakstos no 1886. līdz 1916. g. bija ziņas par kādu Simonu Cauni: „13. XI [novembris] sešos vakarā Alūksnes miestā [*Marienburg Flecken*] miris Simon Caune, Līzes atraitnis. Vecums 78 6/12 gadi [78 ar pusi]. Dzimšanas vieta Treppenhof [*Treppenhof mit Darsen* – Bormaņu muiža Gaujienas draudzē]. Nāves iemesls smadzeņu trieka. Apbedīts 22. XI” [12].

Zinot, ka Jūlijs Caune Sīmaņa [krievu rakstībā Semenovič] dēls 1906. g. 12. novembrī Imperatora Aleksandra III Harkovas Tehnoloģiskā institūta rektoram rakstīja lūgumu: „(..) Piešķirt 8 dienu atvaļinājumu braucienam uz Vidzemes guberņas Alūksnes pilsētu sakarā ar tēva smago slimību” [6], gandrīz droši var secināt, ka 601. lp. ierakstītais Sīmanis [*Simon*] Caune ir Jūlija Caunes tēvs. Dēls tēvu dzīvu vairs nesatika [12].

Nākamās ziņas par Simonu Cauni, „kurš kā krodzinieks Ādama pagastā 1864.–1865. g. maksā galvas naudu” [15].

Simons Caune ar ģimeni Ādama pagastā dzīvoja sešus gadus. Domājams – no 1862. g. Jurgiem līdz 1868. g. Jurgiem. Sākumā, šķiet divus gadus, Ādama pagasta Seveļos viņš bija pussaimnieks, bet drīz vien kļuva par muižas krodzinieku, par ko strādāja turpmākos četrus gadus.

Liecība par Simona Caunes saimniekošanas gaitām saglabāta Ādama pagasta tiesas 1852.–1864. g. protokolu grāmatā [15, 34–36].

1862. g. 22. jūnijā Ādama muižas pagasta tiesā *Sewell* mājas kalpi sūdzēja jaunus saimniekus Simon Cauni un Aleksi Krastiņu, ka „iepriekš ar jauniem saimniekiem tā salīguši, ka viņi [kalpi] būšot zemi dabūt, kur sūdus uzvest un to labumu [ražu] saņemt. Bet tagad saimnieki sūdus liedzot. Nāca priekšā tas jauns saimnieks Simon Caune un teica, ka solīts gan, bet lielskungs teicis, ka jauniem saimniekiem tie sūdi piederot”.

Pagasta tiesa nosprieda, ka abiem saimniekiem Simonam Caunem un Aleksim Krastiņam astoņu dienu laikā kalpiem jāizmaksā kopā 5 ½ Rs skādes naudu un „ka nav ar tiem iepriekšējo derību turējuši, vēl pagasta lādē katram 1Rs” [turpat].

Divi dokumenti liecina, ka Ādama muižas krodzinieks ir Jūlija Caunes tēvs: „Ādama muižas pagasta tiesā 30. junij 1867.

Jānis Rauza sūdz Ādamkroga krodzinieka Caunes dēlu Kārli, ka viņš Zeltiņu skolā Rauzes dēlu Pēteri visu bērnu un skolmeistera priekšā par maizes un siena zagli lamājis. Kārlis, priekšā saukts un izvaicāts, atzina, ka tā teicis gan, jo krogā tā dzirdējis runājam Rauzas kalpu un pagasta kazaku [ziņnesis]. Pēc garas izmeklēšanas noskaidroja, ka par muižas siena zagšanu taisnība, bet par maizes zagšanu kaimiņa klētī pierādījumu trūka” [16].

Piezīme: Simona Caunes dēls Kārlis tolaik ir 11 gadu vecs.

Uz kādiem noteikumiem Simons Caune krogu no muižas rentēja, nav noskaidrojams. Kāpēc viņš atstāja Ādamkrogu – arī paliek neatbildēts.

Noskaidrojams ir tas, kāpēc viņš dodas uz Alūksni. Simons Caune 1868. g., kad kopā ar ģimeni pārceļas uz Alūksnes pagastu, ir 40 gadu vecs. Viņam ir četri dēli. Vecākajam Kārlim 12 gadu, jaunākajam Eduardam Johanam viens gads. Par meitām nav zināms. Simons Caune meklēja, kur vairāk nopelnīt.

Viņa dažādo nodarbošanos atklāj turpmākās ziņas tā laika dokumentos.

„Tanī 9tā november 1868. pie visas tiesas vīru klātbūšanas. Sūdzēja Nikolskas [lopu muiža] uzraugs Jur Zaks par turienes modernieku Simon Caune, kurš ar saviem, uz rentes ņemtiem muižas lopiem siena kaudzes stipri no rudenā apskādējis un tā skāde liela esot.

Uz tam pagasta tiesas piesēdētājs Rein Ceplīt līdz ar uzraugu Jur Zaks un modernieku Simon Caune turp devušies un atraduši, ka 9 muižas siena kaudzes bijušas no lopiem apskādētas un vērtējuši to skādi pavisam uz 101 podiem [ap 846 kg] siena, kas visu rudeni caur notikusi caur zirgiem un lopiem.

Kad tagad ir grūta lieta to skādi uz moderniek Caunes vien uzlikt, jo uzraugam Zaks vajadzēja stiprāk un labāk pakaļ lūkot, ķīlāt un sūdzēt tos vainīgus no paša iesākuma, bet nevis klusu ciest visu rudeni, tad pagasta tiesa nosprieda: Muižai par tiem 101 podiem siena Simon Caune 8 dienu laikā maksā 13 Rs 46 kap, bet Jur Zaks 6 Rs 43 kap” [13].

Nav zināms, ar kādiem noteikumiem Simons Caune bija izrentējis muižas lopus un cik skaitā. Taču modera amatā viņš ir tikai vienu gadu. Jau 1869. g. viņš ir Kolberģa muižas Taidu māju saimnieks. Par to saglabājusies liecība Alūksnes draudzes dokumentos.

„Kolberģes Taide:

Nr. 364. Otto Alexander Caune.

Dzimis 2. augusta vakarā.

Kristīts 24. augustā baznīcā.

Tēvs Simon Caune – saimnieks, luterticīgs.

Māte Līze Caune – luterticīga.

Krustvecāki: Alexander Krustiņ – saimnieks, Simon Bundzen – saimnieks, Anne Pūpol – meitene” [12, 36].

Dzimšanas datums atšķiras no ieraksta vēlāk sastādītajā (1891.–93. g.) Alūksnes pagasta ģimeņu grāmatā. Atšķirība grūti izskaidrojama, bet neapšaubāmi, baznīcas grāmatā reģistrētais datums ir pareizs un persona tā pati.

Cik ilgi Simons Caune saimniekoja Taidēs, nav noskaidrojams. Bet neilgi. Viņš atkal pievērsās ienesīgākai nodarbei.

„Bejas muiža. Muiža.

Nr. 87. Teodors Caune.

Dzimis 17. februārī dienā.

Kristīts 12. martā baznīcā.

Tēvs Simons Caune – krodzinieks, luterticīgs.

Māte Līze Caune – luterticīga.

Krustvecāki: Nikolajs Limbergs – abiturients, Jānis Kociņš [nodarbošanās nesalasāma], Sofija Rābe – dienestmeita” [12, 6]. Arī te nesaskan dzimšanas datums ar ierakstu minētajā ģimeņu grāmatā. Izsekojot Simona Caunes pēdējo divu dēlu piedzimšanai, atklājas ģimenes dzīves vietas un tēva nodarbošanās.

Cik ilgi Sīmanis Caune bija Bejas muižas krodzinieks, pagaidām paliek nezināms. Bet galvas naudas nodokli viņš maksāja Alūksnes pagastā visu laiku, cik pieejamas dokumentu ziņas, kopš aiziešanas no Ādama pagasta.

Alūksnes pagasta galvas naudas maksātāju 1884.–1885. g. grāmatā norādīti šādi pašmaksātāji:

„N.p.k. 228. Simon Caune – 5 Rs.

N.p.k. 229. Julius Caune – stud. – 00.

N.p.k. 230. August Caune – 5 Rs.

N.p.k. 231. Eduard Caune – 5 Rs” [14].

Tātad Simona Caunes darbs bija pietiekami ienesīgs, lai uzturētu lielo ģimeni, lai nodrošinātu dēliem izglītību Pēterburgā. Domājams, ka arī turpmāk viņš darbojās kā krodzinieks vai nu Bejas krogā vai kādā citā Alūksnes draudzes muižas krogā. Piemēri no 19. gs. latviešu vēstures rāda, ka tieši krodzinieki centās savus dēlus skolot augstās skolās, lai tiktu ārā no zemnieku kārtas.

Simona Caunes centienus apliecina nākamais dokumenta noraksts:

„Karl Caune – 20 2/12 g.v., mati gaišbrūni, acis zilas, seja gluda, pase izsniegta 1876. g. 8. jūlijā. Uz Pēterburgu, seminārists (Pases izsniegta visiem, kuri devās ārpus pagasta, kur pierakstīti uz vienu gadu).

Julius Caune – 14 ½ g.v. Pase izsniegta 1876. g. 13. augustā. Uz Pēterburgu.

Julius Caune – 16 g.v., mati gaišbrūni, acis zilas, seja gluda, pase izsniegta 1878. g. 9. februārī. Uz Pēterburgu.

N.p.k. 53. Julius Caune – 17 ½ g.v., mati gaišbrūni, acis zilas, seja gluda, augums 2 aršinas 3 veršoki [ap 156 cm], pase izsniegta 1879. g. 16. aprīlī. Uz Pēterburgu. Skolnieks” [14, 45, 54, 62].

Visi Simona Caunes dēli tālāko izglītību ieguva Pēterburgā. Ko un kur viņi mācījās – studēja, pagaidām nav zināms. Pēdējās ziņas par Simona Caunes ģimeni atrodamas Alūksnes pils-pagasta iedzīvotāju saraksta lapās:

„Caune Simon – dz. 1828. gada 17. aprīlī.

Sieva Līze – dz. 1827. gada 18. oktobrī.

dēls Kārlis – dz. 1856. gada 14. maijā, miris 1891. gadā.

dēls Jūliuss Ernests – dz. 1862. gada 4. martā.

dēls Augusts – dz. 1864. gada 13. jūlijā.

dēls Eduards Johans – dz. 1867. gada 26. janvārī.

dēls Otto Aleks – dz. 1869. gada 12. jūlijā.

dēls Teodors – dz. 1872. gada 17. janvārī” [14, 184–185].

Par to, ka Simons Caune bijis krodzinieks Gaujienas pagasta Lielajā krogā, kurš piederēja baronam Juliusam Voldemāram fon Vulfam (1809–1872) – Gaujienas muižas īpašniekam, kura dzīves ceļš bija bezgala interesants, notikumiem bagāts, bet traģisks [1, 50], apliecina arī Arno Teivens savā grāmatā „Latvijas lauku krogi un ceļi” [19].

Interesanti fakti atklājas arī par J. Caunes saistību ar saviem novadniekiem. Latvijas Mūzikas akadēmijas bibliotēkā glabājas fotogrāfija [17], kuru

Venta Kocere Harkovas apgabala Valsts arhīvā kopā ar V. Karazīna Harkovas Nacionālās universitātes Novadpētniecības centra direktoru profesoru Sergeju Kudelko un arhīva nodaļas vadītāju Olgu Gnezdilo. Rakstā izmantoti foto no autores personiskā krājuma

J. Caune 1912. g. martā nosūtījis no Harkovas uz Latviju komponistam un ērģelniekam Jānim Sermūkslim (1855–1913), kurš arī dzimis Alūksnes pusē un mācījies Pēterburgas konservatorijā.

Kā redzams fotogrāfijas otrajā pusē, J. Caune glītā rokrakstā latviešu valodā uzrakstījis: „Savam vecam mīļam draugam J. Sermūkslim.”

Harkovā pie J. Caunes mācījies un strādājis būvzinženieris Konstantīns Kociņš (1888–1941), kurš dzimis Bejas pagastā, mācījies Kolberģa pagasta un Alūksnes draudzes skolā, vēlāk Harkovas Mākslas tehnikumā [11; 18]. Kā redzams, Konstantīna Kociņa tēvs Jānis Kociņš bijis J. Caunes jaunākā brāļa Teodora krusttēvs [12, 6].

Šajā rakstā aplūkotas tikai dažas J. Caunes dzīves lappuses. Lai pilnībā izpētītu viņa biogrāfiju, nepieciešami vēl daudzi avoti, kas atklātu Harkovas arhitekta daudzpusīgo darbību.

Esmu gandarīta, ka, pateicoties veiksmīgai sadarbībai ar V. Karazina Harkovas Nacionālās universitātes Novadpētniecības centru un Harkovas apgabala valsts arhīvu, 2011. g. iznāca krājums „Latvieši Harkovas pusē” (*Латвийцы на Харьковщине*) [31]. Grāmatā apkopota daļa no dokumentiem un fotomateriāliem, kas glabājas HAVA fondos, un lielākā to daļa, t. sk. arī vairāki saistīti ar J. Cauni, – publicēti pirmo reizi.

Avoti

1. Grāvis H. *Adzele–Gaujiena: 1111–2011. Senatne un mūsdienas*. Pagasta vēsture. Rīga, Gaujienas pagasts, 2010. 415 lpp., il.
2. Harkovas Latviešu savstarpējās palīdzības biedrības darbības pārskats par 1899. un 1900. gadu. B.v., b.g. 12., 15., 21. lpp.
3. Harkovas Latviešu savstarpējās palīdzības biedrības darbības pārskats par 1901. un 1903. gadu. B.v., b.g. 4., 6., 15., 16., 17. lpp.
4. HAVA, 4. f., 139. apr.
5. HAVA, 45. f.
6. Turpat.
7. Turpat, 8222. l.
8. Turpat, 9228. l.
9. HAVA, 1682. f., 2. apr.
10. HAVA, 1685. f., 3. apr.
11. LVA, 187. f., 1. apr.
12. LVVA, 235. f., 4. apr.
13. LVVA, 1723. f., 1. apr.
14. LVVA, 3787. f., 1. apr.
15. LVVA, 6269. f., 1. apr.
16. LVVA, 6270. f., 1. apr.
17. LMAB, 527. f.

18. *Malienas Ziņas*. 1937. 29. apr. Nr. 618.
19. Teivens A. *Latvijas lauku krogi un ceļi*. Rīga, 1995.
20. Veigners I. *Latvieši Austrumzemēs*. Biogrāfiskā vārdnīca. Reģionālās kartogrammas. Rīga, 2009. 2. sēj. 145. lpp.
21. *Известия Харьковского технологического института императора Александра III*. Под ред. Н. Д. Пильчикова. Харьков, 1905. Т. 1. С. 14, 42.
22. Турпат, 1906. Т. 2. С. 13.
23. Турпат, 1907. Т. 3. С. 4, 20.
24. Турпат, 1908. Т. 4. С. 5, 19, 26.
25. Турпат, 1909. Т. 5. С. 5, 25.
26. Турпат, 1910. Т. 6. С. 5, 26.
27. Турпат, 1911. Т. 7. С. 5, 27.
28. Турпат, 1912. Т. 8. С. 8, 26.
29. Турпат, 1913. Т. 9. С. 7, 28.
30. Турпат, 1915. Т. 11. С. 6, 24, 47.
31. *Латыши на Харьковщине*. Сб. документов и материалов. Харьков: ИПП Контраст, 2011. 160 с.
32. Лейбфрейд А. Ю., Полякова Ю. Ю. *Харьков от крепости до столицы*. Харьков, 1998. С. 84, 98, 160, 331.
33. *Положение о Харьковском Практическом Технологическом институте*. Харьков, 1885. 37 с.
34. *Харьковский политехнический институт, 1885–1985*. История развития. Харьков, 1985. С. 41.
35. Хораев Н. *Предпосылки становления архитектурной школы Харькова 20-х гг. XX в.* Традиції на новації у визій архітектурно – художній освіт. Харьков, 2005. Вып. 6. С.90.

Jūlijs Caune from Alūksne – a prominent architect of Kharkov

Venta Kocere

Architect Jūlijs Caune was born on 4 March 1862 in Gaujiena, Valka county. In 1889, he graduated, with a silver medal, from the Department of Architecture of the Russian Academy of Art. In 1890–1892, he designed various buildings in Podolsk Province, and in 1892–1901 – in South Russia and Ukraine. In 1901–1923, J. Caune worked at the Technological Institute of Kharkov taking various positions including that of a professor – he lectured on construction, art and architectural forms, gave classes in architectonic designing and drawing. In Kharkov he was an active member of the Russian Technical Society, Artists' Society etc. J. Caune participated in architectural congresses in St. Petersburg in 1902 and 1911, and in Moscow in 1914. In 1905, he studied modern architecture and construction in Belgium and Germany. He designed more than 100 significant buildings, e.g., Small Theatre building in Kharkov, as well as concert hall hotels, banks, apartment houses etc., compiled and published study aids. He participated in various building and expert commissions, and also Latvian public organisations in Kharkov. Jūlijs Caune died in Khakov in 1930.